

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

VI. ULUSLARARASI
ŞEYH ŞA'BAN-I VELÎ SEMPOZYUMU
-YESEVÎLİK-

23-25 KASIM 2018

Kastamonu Üniversitesi
VI. Uluslararası Şeyh Şaban-ı Velî Sempozyumu
(Yesevîlik)

Editörler:

Dr. Öğr. Ü. Cengiz ÇUHADAR

Dr. Öğr. Ü. Mustafa AYKAÇ

Arş. Gör. Erhan Salih FİDAN

Arş. Gör. Yusuf KOÇAK

Kapak Tasarımı:

Dr. Öğr. Ü. Köksal BİLİRDÖNMEZ

Kastamonu Üniversitesi

ISBN: 978-605-4697-22-9

Aralık 2018, Kastamonu

Baskı: Kastamonu Üniversitesi Matbaası

Eserde yayımlanan bildiri metinlerinde ileri sürülen görüşlerin ilmî ve hukukî sorumluluğu
bildiri sahiplerine aittir. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Her hakkı saklıdır.

“TÜRKİSTAN PİRİ” –XOCA ƏHMƏD YƏSƏVİ VE AZƏRBAYCAN

“The Wise Man Of Turkistan” – Khoja Ahmed Yasawi And Azerbaijan

Heqiqet BİNNETOVA*

Özet

İslami değerlerini Türk kültürel mirası ile birleştiren Hoca Ahmet Yesevi'nin büyük alim Ferideddin Attar tarafından "Türkistan'ın Piri" adlandırılması, onun klasik şair olmasının yanı sıra akıllı irfani hikmetler sahibi gibi ruhumuza sevdireb. Bu ad - "Türkistan'ın Piri" ifadesinin hikmeti yüce allah kelimelerinin insanlara - islam ümmetine gönderdiği kitabının türk ağzı ile insanlara anlatmasına işarettir.

Hele sağlığında Türk dünyasının büyük alimi, şair ve efendisi adını kazanmış Hoca Ahmet Yesevi Kazakistan'ın Çimkənd vilayətinin Sayram kasabasında doğdu olsa da, bugün Türk dünyasının dört bir yanında sevgiyle anılır, öğrenilir, insanların ilgisini çekmektedir. 1093-1156 yılları arasında yaşayıp yaratan bilge alim ve şairin türk şiir güzelliklerini, irfani, islami görgü kurallarını, baba, anne ve Vatan sevgisini terennüm etmesi bir terbiye mektebi olarak değerlendirilir.

Ahmet Yesevi Arapça ve Farsça'yı mükemmel bilse de halkına saygı belirtisi olarak, eserlerini eski Çağatay-Türk dilinde yazmıştır ve bu eserler "Divan-hikmet" de toplanmıştır. Onun kendi öğrencileri olan, dünyanın her yerine dağılmış tasavvuf felsefesinin tərənnümçüləri tarafından kalıtsal korunmuş, ağızdan ağıza geçerek günümüze gelmiştir.

Bugün "Divan-hikmet"deki bilgelik alemleri Azərbaycan oxucusuna kendi ana dilinde - Azərbaycan Türkçesinde tebliğ olunur, eser kitap olarak yayınlanmıştır.

Bir zamanlar Türk tarihinde hangi pozisyonda durması Sovyet ideolojisi ile büyümüş bizlere açıkça değildi. Onun özgeçmişi, eserlerinin felsefi-estetik içeriği öyle karmaşık özetlerle takdim olunurdu ki, düşünmeye bile bir ipucu bulmak mümkün değildi.

Bilim adamlarının araştırmaları, onların Ahmet Yesevi hikmetlerinin derinliklerini felsefi bakış nezerli araştırmaları ile birlikte Hoca Ahmet Yesevi dünyasını öğrenmek, ona yakından etki etmek için dönemi basın sözüne, gazeteci kalemine de ihtiyaç olduğunu fark ettik ve böylece, "Hoca Ahmet Yesevi ve Azerbaijan" adlı adlı makalelere, not-yazılara da meydan açmak kararında durduk.

Anahtar kelimeler: Hoca Ahmet Yesevi, Azerbaijan, publisistika, basın, “Divani-hikmet”, filozof, irfani düşünce sahibi

Summary

Khoja Ahmed Yasawi, who combined Islamic values with the Turkish cultural heritage, was named “The wise man of Turkistan” by the great scholar Farid Al-dir Attar and he endeared his soul as well as being a classical poet as well as possessing intelligent wisdom. This name- the wisdom of expression “The wise man of Turkistan” - is a sign that the book of supreme God's words sent to humans- the islamic ummah, and told to the people with turkish mouth.

Although Khoja Ahmed Yasawi, who had won the name of great master of Turkish world in the health of him, was born in the town of Sayram of the Chimkand province of

* Dr. Heqiqet Binnetova, Baku, “Azerbaijan” basın evi, b_heqiqet@mail.ru; tel: +994 518639037

Kazakhstan, today it is remembered, learned and attracted to people all around the Turkish world.

The wise scholar and poet who lived and created between the years of 1093-1156 is regarded as a training school where the beauty of Turkish poetry, the rules of racial, islamic etiquette, father, mother and love of the Motherherland.

Although Khoja Ahmed Yasawi knows Arabic and Persian perfectly, he wrote his works in the old Chagatay - Turk language as a sign of respect for his people and these works were collected in "Divan-hikmet".

He has been inherited by his own students, a heritage preserved by the mystic philosophy scattered all over the world, and passed through the mouth day by day. Today, the wisdom of "Divan-hikmet" is communicated to Azerbaijan readers in its mother language - Azerbaijan turkish, and published as a book. It was not clear to us at which position in Turkish history that we once had grown up with Soviet ideology.

His resume, the philosophical-aesthetic content of his works, was presented in such complex sketches that it was impossible to find a clue to think.

With the researches of the scientists, their philosophical views of the depths of the Ahmed Yasawi's wisdoms, we realized that there was a need for journalist's period in order to learn Khoja Ahmed Yasawi's world and to influence him closely, and those the articles named", the note-writer also decided to challenge.

Keywords: Khoja Ahmed Yasawi, Azerbaijan, publicity, press, "Divani-hikmet", philosopher, irrational thought

GİRİŞ

XII əsrin məşhur mütəfəkkir-şairi, ortağ türk ədəbiyyatının ilk mütəfəkkirlərindən, türk dilində sufizm ədəbiyyatının ilk yaradıcılarından olan Xoca Əhməd Yəsəvi şəxsiyyəti və elmi-fəlsəfi irsinin öyrənilməsi, tədqiq edilməsi, yeni məfkurə işığında araşdırılması günümüzün aktual və vacib səhifələrindən biridir.

Məlumdurki, Əhməd Yəsəvinin ən böyük xidmətlərindən biri onun İslamı sadə türklərin daha dərinə dərk etməsi, islami həyat tərzinə yiyələnməsi üçün təsəvvüfdən istifadə etməsi və bu ruhda çox sayda mənzumələr yazmasıdır. Bu mənzumələr köçəri həyat keçirən hər bir türk üçün başa düşülən idi. Beləliklə, Yəsəvi təsəvvüf ruhunda yazdığı əsərlərlə islamın türklər tərəfindən daha dərinə öyrənilməsi və dərk edilməsi ilə bağlı yeni bir məktəbin əsasını qoydu. O, təsəvvüflə yüz minlərlə türkün ruhunu, qəlbini fəth etdi. Bu da sadə xalq kütlələrinin İslama daha dərinə bağlanmasına, Haqqa gedən yolu özlərinin gündəlik həyatına bir nur edərək yaşamasına, onunla nəfəs alıb-verməsinə gətirib çıxardı. Bu müstəvidə də Yəsəvilik sadəliyin, fədakarlığın və bütün yaradılışlara olan ilahi eşqin parlaq bir nümunəsi kimi min illər boyu yaşamaqdadır

Doğrudur, XX əsrin ilk iki onilliyində Əhməd Yəsəvi irsinin, əsərlərinin tədqiqi məsələsi tanınmış ədəbiyyatşünasların diqqət mərkəzində idi. ədəbiyyatşünas Əmin Abid, mətnşünas Salman Mümtaz, yazıçı, şair, pedaqoq Abdulla Şaiq kimi görkəmli ədəbi simaların qələmində Əhməd Yəsəvi yaradıcılığına işıq salınır. Məlumdur ki, 20-ci illərdə sovet ideologiyasına görə ateizm hökmü verilmişdi.

Ona görə də bu ziyalılar Əhməd Yəsəvi irsinə dini-fəlsəfi baxımdan yox, elmi-ədəbi kontekstdə yanaşırdılar. Bu mütəfəkkirin adının xalq ədəbiyyatı səhifəsində öyrənilməsi məhz bu səbəbdən idi. Yəsəvi elmini, fəlsəfəsini dərk edən ustad alimlərimiz Yəsəvi hikmətlərini oxucuların diqqətinə belə yanaşma ilə çatdırırdılar.

1937-ci il Stalin repressiyasının qurbanlarından olan görkəmli alim Salman Mümtaz hələ 1923-cü ildə “Maarif və mədəniyyət” jurnalında çap etdirdiyi “Türkmən şairləri” məqaləsində Əhməd Yəsəvinin bədii irsindən geniş bəhs edib. S.Mümtaz “Kommunist” qəzetində çap etdirdiyi “Ədəbiyyatımızda Nəvai təsiri” məqaləsində (1926, fevral) yazır ki, “Əhməd Yəsəvi kimi simalardan kiçik-kiçik məqalələr yox, həm də böyük-böyük kitablar yazmaq lazımdır”.

Bundan başqa, Əmin Abid “Heca vəzninin tarixi” adlı məqaləsi “Maarif işçisi” dərgisinin 1927-ci ilin 3,4 və 6-7-ci saylarında ərəb əlifbası ilə dərc etdirmişdi. Bu məqaləsindən əvvəl Əmin Abid yazırdı: “Əhməd Yəsəvinin əsərlərindən Azərbaycanın mətbuatında ilk dəfə olaraq “Maarif işçisi” jurnalında nəşr olunmuşdur”.

Böyük yazıçı, şair, pedaqoq Abdulla Şaiq “Ədəbiyyatdan iş kitabı” (1928) dərsliyində təsəvvüfün yayılması və türk ədəbiyyatına təsirindən bəhs edərək yazır: “Təkyələrin artması və hökmdarların bu cərəyana (sufilik cərəyanına) bağlanması ilə türk aləminin hər bucağında dərvişlər və mürşidlər yetişdi. Bu məslək xalq içərisində intişar tapdı. Türkünstanda Əhməd Yəsəvi, Anadoluda Şeyx Cəlaləddin Rumi, Yunus İmrə, Azərbaycanda Həsənoğlu, Həbib, Nəsimi və Xətai kimi böyük sufi şairləri yetişdi”.

Adı bütün türk ellərində böyük hörmət və ehtiramla yad edilən təsəvvüf-irfan aşığı Xoca Əhməd Yəsəvi həm də qüdrətli söz ustası-şair kimi də tanınıb. Buna görə Yəsəvi Azərbaycanda da söz sənəti araşdırıcılarının diqqətini çəkib. Onun poetik dünyası, bədii irsi barədə çeşidli fikirlər söylənilib. Ötən yüzilliyin əvvəlində böyük mütəfəkkir, türk dünyasının ideoloqu Əli bəy Hüseynzadə “Türklər kimdir və kimlərdən ibarətdir?” əsərində Əmir Teymurun türk mədəniyyətinə etdiyi xidmətləri xatırlayarkən, Əhməd Yəsəvi türbəsini də yada salır. Müstəqillik illərində ateizm pərdəsi ləğv edildi, dini söz azadlığı meydan aldı. Bu zaman ilk olaraq dini təsəvvüf alimlərin, müdriklərin ədəbi söz boxçaları açıldı. Elmi araşdırmalarla, pedaqoji çalışmalarla dini elmi-fəlsəfi əsərlər araya-ərsəyə gətirildi. Belə tarixi şəxsiyyətlərdən, filosof mütəfəkkirlərdən biri də Əhməd Yəsəvi oldu.

İlk olaraq daha çox müraciət olunan sosial şəbəkələrdə vikipediya (bu sözün mənası - internetdə azad şəkildə yayımlanan, dünyanın bir çox dillərində viki texnologiyasının tətbiqi ilə könüllü istifadəçilər tərəfindən yaradılan ensiklopediyadır).

Əhməd Yəsəvi Azərbaycan oxucusu vikipediya vasitəsilə belə məlumatlandırılır: “Əhməd Yəsəvi — XII əsrin məşhur mütəfəkkir-şairi, orta q türk ədəbiyyatında ilk mütəfəkkirlərdən, türk dilində sufizm ədəbiyyatının ilk yaradıcılarından. Həyatı: Əhməd Yəsəvi Qərbi Türkünstanın Çimkənd şəhəri yaxınlığındakı Sayram qəsəbəsində dünyaya gəlmişdir. Orta Asiya Türkləri arasında İslamı yayan, Anadolunun türkləşməsində və müsəlmanlaşmasında böyük rolu olan Əhməd Yəsəvinin doğum tarixi dəqiq bilinmir. Əhməd bin İbrahim bin İlyas Yəsəvi - Pir Sultan, Xoca Əhməd, Qul Xoca Əhməd kimi də tanınmışdır. O, ilk təlim və tərbiyəsini Yəsi şəhərində almış və bu şəhərin adını özünə təxəllüs götürmüşdür. Kiçik yaşlarında anasını itirən Əhməd ilk dərslərini Sayramın ən məşhur vəlilərindən olan atası Şeyx İbrahimdən almışdır. Amma o 7 yaşında ikən atası da vəfat etmişdir. Atası öləndən sonra əvvəlcə Yəsiddə Arslan Babadan dərslər alan Əhməd, qısa zaman içində təhsildə böyük uğurlar qazanmışdır. Arslan Baba dünyasını dəyişəndən sonra o, Buxaraya yollanmış və burada böyük övliya Yusif Həmədaninin şagirdi olmuşdur. Həmədanidən icazət və xilafət alan Əhməd Yəsəvi müəlliminin vəfatından sonra bir müddət Buxarada qalıb burada şagird yetişdirmişdir.

Əhməd Yəsəvinin əsas əsəri sayılan “Divani-hikmət” əslində müəllifdən əsrlərcə sonra Yəsəvi dərvişləri tərəfindən tərtib edilmişdir. Bu səbəbdən ərin mətninin dili XI əsrin deyil, daha sonrakı yüzilliklərin dil xüsusiyyətlərinə malikdir. “Divani-hikmət” qafiyə sistemi və

vəzn baxımından qoşmalara bənzəyən dördlüklərdən və əruz vəznində yazılmış qəzəllərdən ibarətdir”.

Son illərdə Əhməd Yəsəvi haqqında bir çox alimlərin, xüsusən, klassik

ədəbiyyatla, təsəvvüf elmi ilə, dini ədəbiyyatla, klassik elmi-nəzəri mənbələrlə məşğul olan tədqiqatçıların araşdırmaları diqqəti cəlb etdi.

Bunlardan tanınmış türkoloq alim Əli Şamilin adını qeyd edə bilərəm. AMEA Folklor İnstitutu direktorunun xarici ölkələr üzrə müşviri, tanınmış tədqiqatçı alim Əli Şamilin “Şeirləri ilə türk dünyasını fəth edədn, islamı yayan Əhməd Yəsəvi” məqaləsini diqqətə yetirmək istərdim. Alimin həmin məqaləsindən bir fikri təqdim edirəm: “Əhməd Yəsəvinin adını ilk dəfə 1968-ci ildə, Azərbaycan Dövlət Universitetinin birinci kursunda oxuyarkən eşitdim. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatından dərs deyən müəllimimiz filologiya elmləri namizədi Vaqif Vəliyev bayatılar haqqında mühazirə oxuyarkən Əmin Abidin “Azərbaycanı öyrənmə yolu” dərgisinin 1930-cu ildə yayımlanan 4-5-ci sayındakı “Türk xalqları ədəbiyyatında mani nevi və Azərbaycan bayatılarının xüsusiyyəti (Beş bin bayatı-mani üzərində yapılmış bir tətöbbənamədir)” məqaləsini də oxunmalı qaynaqlar sırasına salmızı məsləhət görmüşdü”.

Folklorşünas alim Bəhlul Abdullanın “Yəsəvilik və Azərbaycanda şaman-dərviş mədəniyyəti” məqaləsində Xoca Əhmədin yaşayıb fəaliyyət göstərdiyi dövrün ictimai-tarixi səciyyəsinə verib, mütəfəkkiri həm də “möcüzələr göstərmək qüdrəti tapmış və övliya mərtəbəsinə ucalan şaman” kimi xarakterizə edib. Qeyd deyək ki, yəsəvilinin Azərbaycan ictimai, ədəbi-mədəni fikrinə nüfuzu Nəsimi, Xətai, Füzuli kimi klassik şairlərin, habelə Dirili Qurbani, Miskin Abdulla, Abbas Tufarqanlı və başqa saz-söz sənətkarlarının əsərlərindəki təsəvvüfi motivlərin kökləri Xoca Əhməd Yəsəvidən qaynaqlanıb.

Əhməd Yəsəvi təliminin (yəsəvilinin) ideya-fəlsəfi mahiyyəti, dini-mənəvi kökləri, bütün türk dünyasında sürətlə yayılması səbəblərinə görkəmli ədəbiyyatşünas alim, professor Yaşar Qarayev də münasibət bildirib. O, yəsəvilini məhdud çərçivədə deyil, geniş kulturoloji miqyasda dəyərləndirib: “Yəsəvilik hər şeydən əvvəl mədəniyyət hadisəsidir. Türklüyün sivilizasiyalara verdiyi dini-mənəvi dəyər və sərvətdir. Özü də bu sərvət - sufilik Yəsəvidən sonra türkləşməyib. Əksinə, Yəsəvinin fəaliyyəti ilə həqiqi sahibinə - türkün özünə qayıdıb. Əgər təsəvvüfdən əvvəl Qorqud olmasaydı, Yəsəvi bu qədər tez yetişməzdi. Əgər şaman-ozan ənənəsi olmasaydı, dərviş-ərən ənənəsi bu qədər kütləvi hal ala bilməzdi. Həm islam əxlaqına, həm də təsəvvüf fəlsəfəsinə bir doğmalığ və yaxınlıq türkün ruhunda və fitrətində əzəldən olub”.

Daha sonra professor Buludxan Xəlilovun “Türkün hikmət xəzinəsi: Xoca Əhməd Yəsəvi” kitabı tədqiq obyektini kimi yeni elmi dəyərlərə cavab verir, Əhməd Yəsəvinin şəxsiyyəti, yaradıcılığı, mühiti, dövrü haqqında oxucuda tam təsəvvür yaradır.

“Türkün hikmət xəzinəsi: Xoca Əhməd Yəsəvi” adlı bu kitabda müəllif tüpk bədii və fəlsəfi fikir xəzinəsinin dünənindən, bu gündən seçmələr verir, yüksək elmi səriştə ilə təhlil və şərh edir. XI əsrin hikmət sahibi, türk dünyasının ən görkəmli ədiblərindən və mövlələrindən biri olan Əhməd Yəsəvinin həyatı, yaradıcılığı, təriqətə aid görüşləri, onun yaradıcılıq fəlsəfəsi, sadə, elmi arqumentlərə uyğun bir tərzdə, müasir oxucunun qəbul edə biləcəyi anlaşıqlı bir üslubda araşdırılır. Müəllif Yəsəvi təriqətinin məzmun və mahiyyətinin açılmasına xüsusi diqqət yetirir, yeri gəldikcə Əhməd Yəsəvi ideyaları Azərbaycan bədii fikrinin nümunələri əsasında izlənilir, müqayisə edilir, maraqlı, dürüst elmi müstəvidə oxucuya təqdim etməyi bacarır...

Seçilən cəhətlərdən biri də budur ki, professor Buludxan Xəlilov Əhməd Yəsəvi hikmətlərindən verilmiş nümunələri orijinaldan – Türkiyə türkcəsindən seçərək təqdim etmişdir. Bu da Əhməd Yəsəvi irsinin öyrənilməsini, mənimsənilməsini təhriflərdən qorumuşdur.

Qeyd etmək istərdim ki, Buludxan Xəlilov bu kitabını tam şəkildə nəşr edənə qədər “XI əsrin hikmət sahibi Əhməd Yəsəvi” adlı məqaləsini “Ulduz” dərgisində dərc etdirmişdi. Yəsəvi hikmətlərini fəlsəfəsini incələyən müəllif bu silsilədən xeyli məqalələrlə mətbuatda çıxış edəndən sonra nəhayət də yuxarıda adını çəkdiyimiz monoqrafiyasını (“Türkün hikmət xəzinəsi: Xoca Əhməd Yəsəvi”) ortaya qoymuşdu. Əsər elmi mütəxəssislər tərəfindən yüksək dəyərləndirildi, haqqında məqalələr, elmi araşdırmalar yazıldı.

NƏTİCƏ: “Türk mütəəvvifi” ünvanını daşıyan, Sufiliyin memarı olan Əhməd Yəsəvinin ən böyük əsəri “Divani-Hikmət”dir. Əsər “Kutadqu Bilig”dən sonra türk dünyasında bilinən ən qədim nümunələrdən biridir. Yəsəvinin bu əsəri türk dünyasını dərinlən təsirləndirib. Bu günə qədər yazılan çoxlu sayda əsərlərin təməlini yaradıb. Türk mədəniyyətini islam dəyərləri ilə qarşılaşdırıb.

Əhməd Yəsəvi türklərin İslamı qəbul etmələrində böyük rol oynayıb. Bundan başqa, Yəsəvi əsərləri ilə türk dilinin inkişafında da rol oynayıb.

Bu gün Azərbaycan mətbuatında sevgi və məhəbbətlə Əhməd Yəsəvi şəxsiyyəti və irsi haqqında kifayət qədər elmi-publisistik məqalələr nəşr olunur. Xalqın bu barədə maariflənməsi yönündə aparılan yazıları məqbul hesab etmək olar.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT:

Abdulla Şaiq. “Ədəbiyyatdan iş kitabı (dərslük). – Bakı, 1928

Buludxan Xəlilov. “Türkün hikmət xəzinəsi: Xoca Əhməd Yəsəvi”. - Bakı, Elm və təhsil, 2010, 294 səh.

Xəlilov, Buludxan. XI əsrin hikmət sahibi Əhməd Yəsəvi // Ulduz.- 2010.- № 1.- S. 81-84.

Elman Quliyev. Əhməd Yəsəvinin Türkünstanda əsasını qoyduğu sufi-təsəvvüf görüşləri. - <http://www.xalqcebhəsi.az/news.php?id=29144>

Əhməd Yəsəvi. Divani hikmət, Çaşıoğlu, Bakı, 2004, 128 səh

Əli Şamil. Şeyrləri ilə Türk dünyasını fədən, islamı yayan Əhməd Yəsəvi, “Sebilürreşad” dərgisi, 2017(hicri 1438), Şubat-Mart (Recep), sayı 1014, cild 41, Səh. 50-52.

Əli Şamil. Əhməd Yəsəvi. Şeyrləri dildən-dilə keçərək Türk dünyasını dolaşan, böyük sufi şairi və filosofu Əhməd Yəsəvinin həyat və yaradıcılığı... // <https://ali-shamil.tr.gg/%26%23399%3Bhm%26%23601%3Bd-Y%26%23601%3Bs%26%23601%3Bvi.htm>

Y%26%23601%3Bs%26%23601%3Bvi.htm

Əmin Abid. Heca vəzninin tarixi // “Maarif işçisi” dərgisi, 1927, № 3, №4, № 6, № 7-ci

Əmin Abid. Türk xalqları ədəbiyyatında mani nevi və Azərbaycan bayatılarının xüsusiyyəti (Beş bin bayatı-mani üzərində yapılmış bir tətöbbənamədir) // “Azərbaycanı öyrənmə yolu” dərgisi, 1930, №4 və №5

Əziz Mustafa Xoca Əhməd Yəsəvi Türkünstandoğan birtürkünəşi (2) . - Zaman.- 2011.- 22-24 yanvar.- S. 10.

Fəzil Qaraoğlu. Tarixdə izburaxanlar: Əhməd Yəsəvi. - <http://www.bakixeber.com/siyaset/52510.html>

Namiq Hacıheydərlı. Yəsəvilik. - <http://strateq.az/din/775/sufi-t%C9%99riq%C9%99tl%C9%99ri.html>

Savalan Fəracov. Əhməd Yəsəvinin hikmət dəryası // <http://medeniyyet.az/page/news/19582/Ehmed-Yesevinin-hikmet-deryasi.html?lang=az>

Sədaqət Həsənova. Əhməd Yəsəvi və Azərbaycan filologiyası // Dil və ədəbiyyat (beynəlxalq jurnal). Bakı, BDU, № 2 (78), 2011, s. 143-145.

Tərlan Novruzov. Genetik yaddaş üstündə köklənmiş yaddaş və yaxud Xoca Əhməd Yəsəvi irsinə yeni baxış.- ...” 525-ci qəzet.- 2013.- 4 may.- s.24-25

Qaraoğlu, Fazil. Tarixdə iz buraxanlar: Əhməd Yəsəvi / F. Qaraoğlu // Bakı xəbər.- 2016.- 22 oktyabr.- №191.- S.13.

Qənirə Paşayeva: "Allah yaxın olmaq istəyirsənmi?" <http://miq.az/az/qenire-pasayevaquotallahayaxin-olmaq-isteyirsenmiquot/>

Salman Mümtaz. Türkmən şairləri (Əhməd Yəsəvi) // “Maarif və mədəniyyət” jurnalı, 1923

S. Mümtaz . Ədəbiyyatımızda Nəvai təsiri. - “Kommunist” qəzeti, 1926, fevral

Şöhrət Bədəlov Əhməd Yəsəvin mərifətində təsəvvüf və irfan - <http://edebiyatqazeti.az/news/edebi-tenqid/1770-ehmed-yesevi-merifetinde-tesevvuf-ve-irfan>

Tural Sahib. Əhməd Yəsəvin və İslamın Türkcəsi. <http://turalnuriyev.blogspot.com/2013/04/hmd-ysvi-vya-islamn-turkcsi.html>